

Людмила КРАВЧЕНКО
Аліна БОРИСЮКІМЕННИК СЕЛА ГОРОДОК КАМІНЬ-КАШИРСЬКОГО РАЙОНУ
ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ (1860–2023 РОКИ):
СКЛАД ЗА ПОХОДЖЕННЯМ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія.

Випуск 1 (49)

УДК 811.161.2'81'373.23:711.437(477.82)

DOI:10.24144/2663-6840/2023.1(49).176–182.

Кравченко Л., Борисюк А. Іменник села Городок Камінь-Каширського району Волинської області (1860 – 2023 роки): склад за походженням; кількість бібліографічних джерел – 9; мова українська.

Анотація. Стаття присвячена опису системи особових імен людей одного волинського села впродовж двох століть.

Сьогодні вкрай важливо вивчати кількісний та якісний склад національного іменника, його динаміку й зміни, що не можливо зробити без комплексного дослідження антропонімійних систем окремих територій. Дослідження власних назв мешканців сіл і містечок задля виявлення специфічних рис, регіональних ознак українського іменника є актуальним і важливим завданням української антропоніміки.

Мета статті – комплексний аналіз іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області. Завдання – виявити склад особових імен мешканців села; простежити якісні зміни іменника з 1860 по 2023 роки; виявити як загальнонаціональні, так і регіональні особливості іменника.

Матеріалом дослідження стали 242 імені і 1853 їхні ім'явжитки, джерелами – дві погосподарські книги села 1948 та 2023 років.

Найчисленніша група в складі іменника – християнські імена (221 антропонім, що становить 86,7% від загальної кількості неповторюваних одиниць), серед яких лідерами є *Микола* (66 ім'явжитків), *Анна* (*Ганна*) (65), *Іван* (63), *Олександр* (59), *Марія* (58) й одиничними, які вже вийшли з ужитку – *Калістрат*, *Кирик*, *Капітоліна*, *Мотруна*. Незначну частку мають слов'янські імена (16 імен, 6,25%): *Мирослав*, *Ростислав*, *Ярослава*, *Мілана*, *Світлана*; імена, запозичені з інших мов (11 імен, 4,3%): *Руслан*, *Яна*, *Аліна*, *Аделіна*. Запозичення здебільшого поповнюють жіночий склад імен села (*Евеліна*, *Еріка*, *Ліана*), тоді як чоловічий залишається традиційним.

Домінування традиційних християнських імен можна пояснити пізнім відходом від церковної традиції вибору імені дитини (аж після 1939 року). З цим пов'язана і відсутність у іменнику села, на відміну від загальнонаціонального, антропонімів, присвячених революційним подіям початку ХХ ст.

Якісне розширення іменника відбувається завдяки вживанню нових для села імен: *Богдана* (5), *Вероніка* (2), *Владислава* (2), *Діана* (4), *Іванна* (4), *Каріна* (4), *Маргарита* (3), *Мілана* (3), *Боженна*, *Домініка*, *Емілія*, *Ніка*, *Суламита*.

Загалом, іменник села Городок відповідає загальноукраїнській тенденції до стабілізації та вироблення власних смаків. Він поєднує в собі як загальнонаціональні, так і регіональні особливості та є складником антропонімії Волині й загалом України.

Ключові слова: антропонім, особове ім'я людини, іменник села, традиційне християнське ім'я, слов'янське ім'я.

Постановка проблеми. Ім'я людини завжди привертало увагу науковців, філософів, мислителів, бо воно завжди було і є соціальним та національним, оскільки певним чином відображає всесвіт навколо неї, зокрема умови життя, традиції, моду, вірування, світогляд, мову. Одне ім'я – всесвіт навколо однієї людини, сукупність імен села, міста чи країни – ореол навколо населеного пункту чи країни. Саме тому так важливо сьогодні вивчати кількісний та якісний склад національного іменника, зміни в ньому, що не можливо зробити без комплексного дослідження антропонімійних систем окремих територій.

Потреба у вивченні власних назв людей задля виявлення специфічних рис та регіональних ознак української антропонімії зумовила вибір об'єкту нашого дослідження. Детальний опис складу іменника волинського села допоможе доповнити антропонімійну картину України, а також сприятиме подальшому науковому осмисленню регіональних іменників.

Аналіз досліджень. В українській антропонімії є чимало праць, присвячених особовим

іменам людей. Зокрема, на історичному мовному матеріалі їх розглядали Л. Гумецька, М. Худаш, М. Демчук, Р. Керста, М. Сенів, С. Пахомова, на матеріалі сучасної української мови – Л. Скрипник, І. Ковалик, Л. Белей, у говірках різних областей України – П. Чучка (Закарпаття), Л. Кракалія (Буковина), С. Брайченко (Одещина), В. Познанська, Л. Кравченко (Донеччина), О. Нестерчук (Полісся). Регіональні іменники, зокрема їх склад та динаміка, описані в монографіях та статтях Г. Кравченко (іменник Донецька), Т. Буги (сільський іменник Центральної Донеччини), С. Павелко (іменник Косова), Н. Свистун (іменник Тернополья), І. Скорук (іменник Луцька).

Антропонімію південної, центральної та західної частин Волині вивчали українські лінгвісти: А. Матвієнко (Західна Волинь ХVІ ст.), Г. Аркушин, В. Шульгач, Л. Лісова, Н. Шульська, І. Скорук, О. Хвіщук, а також польські: Е. Рудольф-Жолковська, Е. Вольнич-Павловська, І. Митнік. Предметом нашого зацікавлення став іменник села східної частини сучасної Волинської області, антропонімія якого досі залишалася поза увагою мовознавців.

Мета статті – комплексний аналіз іменника села Городок Камінь-Каширського району Волинської області. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: зібрати фактичний матеріал й укласти покажчик власних особових імен мешканців села; здійснити класифікацію складу особових імен, виокремивши групи за походженням; простежити якісні зміни іменника села з 1860 по 2023 роки та виявити його регіональні ознаки.

Джерельною базою дослідження стали погосподарська книга Горолицької сільської ради на 1948 рік (258 облікових листів, які позначають 258 господарств) та погосподарська книга Горолицького старостинського округу на 2023 рік (361 обліковий лист, який позначає 332 домогосподарства). У книгах міститься інформація про членів сім'ї кожного господарства – прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, національність, освіта, професія, місце роботи.

Погосподарська книга села на 1948 рік була першим документом обліку господарств і мешканців після створення в селі радгоспу. У книзі зафіксовано 967 осіб 1860–1948 років народження. Остання погосподарська книга села 2023 року на 01.01.2023 фіксує 939 мешканців 1949–2023 року народження. У двох погосподарських книгах записи охоплюють час народження мешканців з 1860 року по 01.01.2023 року. Межі досліджуваного іменника збільшуємо ще на 20–40 років, оскільки враховуємо й зафіксовані в книзі 1948 року імена по батькові, за якими можна відновити оніми, що вже вийшли з ужитку

Фактичний матеріал дослідження – 242 неповторюваних власних особових імені (106 жіночих та 136 чоловічих), які ідентифікували 1853 мешканців села Городок, а також 14 іменних основ, зафіксованих в неповторюваних іменах по батькові.

Методи та методика дослідження. У роботі використано описовий метод і його основні прийоми: спостереження, інтерпретація та узагальнення, які дозволяють виявити, систематизувати й проаналізувати склад іменника; методи етимологічного, семантичного та структурного аналізу – для опису груп імен за походженням; статистичний – для кількісного й відсоткового вираження різних груп неповторюваних імен.

За допомогою суцільної вибірки з погосподарських книг виписано прізвища, імена, по батькові всіх мешканців села із зазначенням дати їхнього народження, на основі чого була створена база даних. Шляхом серійної вибірки та кількісних підрахунків онімів укладено покажчик особових імен, де зазначено офіційне ім'я з усіма його варіантами й вказівкою на кількість носіїв. На основі покажчика і з оперттям на словники власних імен людей був здійснений аналіз якісного складу іменника.

Виклад основного матеріалу. Село Городок має давню історію, яка тягнеться ще з часів Київської держави. Здавна цю територію заселяла українська людність, яка вистояла і зберегла себе всупереч численним приходам і пануванню на цих землях найрізноманітніших завойовників, зокрема Речі

Посполитої (XVI ст.), Російської імперії (XVIII ст.), польської, радянської, німецької і знову радянської окупаційних влад (упродовж I пол. XX ст.). Звісно, усі ці зміни й знакові події (особливо в кінці XIX та в I пол. XX ст.), що здебільшого супроводжувалися імміграційними та еміграційними процесами, позначилися на антропоніміці села, передусім на складі прізвищ. Однак іменник села довгий час залишався традиційним аж до середини XX ст., про що свідчать записи в погосподарській книзі 1948 року. Кардинально він почав змінюватися після Другої світової війни з приходом радянської окупаційної влади, коли роль церкви в наданні імені новонародженій дитині почала виконувати сільська рада, зокрема її секретар, та батьки дитини.

Аналізуючи склад іменника за походженням, ми спиралися на словники власних імен людей, а також на укладений нами покажчик імен, який відображав записи двох погосподарських книг. Згідно з оригінальною орфографією текстів документів у роботі ми зберегли написання тих імен, що вказані українською мовою, інших – зазначили лише український інваріант. Варіанти імен могли потрапити в погосподарські книги через технічні чи граматичні помилки секретаря сільської ради.

Існують різні погляди на класифікацію власних особових імен людей за походженням. Наприклад, П. Чучка, досліджуючи іменник Закарпаття, виокремлював дві етимологічні групи імен – слов'янські та неслов'янські [Чучка 2008, с. 119], Л. Скрипник описувала 6 «шарів» у складі сучасного українського іменника: 1) візантійські християнські імена, 2) давньоруські імена, 3) імена, запозичені із західнослов'янських і південнослов'янських мов, 4) нові імена, які з'явилися після революції 1917 року, 5) імена, запозичені із західноєвропейських мов та 6) індивідуальні імена-новотвори, що виникають у колі певної родини [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 7–8]. Для опису складу іменника села Городок, ми використали поділ імен, апробований Т. Бугою, виокремивши християнські канонічні, автохтонні слов'янські, запозичені імена та новотвори [Буга 2013, с. 27].

1. Християнські імена домінують в загальнонаціональному іменнику, бо мають тисячолітню історію вживання серед українців. Прийшовши із Візантії в X ст. й адаптувавшись на українському мовному ґрунті, вони були обов'язковими для іменування новонароджених під час здійснення обряду хрещення священниками аж до початку 20-х років XX ст., до періоду, коли церква була відмежована від держави, і традиційно вони зберегли свою популярність дещо у звуженому репертуарі в наступні роки, коли реєстрацію новонароджених здійснювали органи влади, а вибір імені дитині покладали на батьків.

Християнські канонічні імена становлять основу як чоловічого, так і жіночого іменника села Городок та домінують протягом всього досліджуваного періоду. Цьому посприяло й те, що державна, а не церковна реєстрація новонароджених на досліджуваній території розпочалася значно пізніше, ніж в інших областях України, фактично після Другої

світової війни, а до цього в селі священники обирали дітям імена зі святців.

З усієї вибірки імен традиційних християнських виокремлено 221 антропонім, що становить 86,7% від 255 досліджуваних неповторюваних особових імен. Подібну картину демонструє й сільський іменник Донеччини: у 1920-х роках частка канонічних імен дорівнювала 86,11%, а обслуговували вони 92,22% новонароджених, і хоч в 1930-х роках частка цих імен знизилася до 70,31%, але ім'яжитків було 85,79% від загальної кількості новонароджених [Буга 2013, с. 27]. Це свідчить про спільні тенденції в сільському іменнику початку ХХ ст. на території всієї України, які в досліджуваному селі збереглися і в наступні періоди.

Серед християнських імен в селі Городок найчастіше трапляються **грецькі**, зокрема 3-поміж неповторюваних чоловічих імен їх 84: *Автонон, Анатолій, Андрій, Андоронь, Арсен, Артем, Архип, Афанасій, Вакула, Василь, Влас, Георгій, Герасим, Гордій, Григорій, Димид, Дем'ян, Денис, Дмитро, Дорофей, Євген, Євмен, Євсей, Єгор, Зіновій, Зосим, Іларіон, Калістрат, Карп, Кирик, Кирило, Кіндрат, Кузьма, Лев, Леонід, Леонтій, Макар, Мефодій, Микита, Микола, Мирон, Митрофан, Міна, Нестер, Нікіта, Нікіфор, Окантій, Оконон, Олександр, Олексій, Олифер, Онисим, Онуфрій, Остап, Панас, Патій, Петро, Пилип, Платон, Потап, Прокон, Родіон, Сидор, Сизон, Сила, Сопрун, Спиридон, Степан, Тарас, Тимофій, Тихон, Трифон, Трохим, Федір, Федот, Феодосій, Феранон, Філімон, Харитон, Юрій, Юхим, Явдоким, Явтух, Ярмолай*. У погосподарських книгах також зафіксовані їхні нормативні й розмовно-побутові варіанти.

Варто зазначити, що деякі християнські імена могли мати спільну першооснову, але на сьогодні вони є окремими, документально засвідченими іменами, як-от: давньогрецьке Γεώργιος [Geōrgios] – це нинішні *Георгій, Єгор та Юрій* [Белей 2010, с. 46].

Жіночі імена грецького походження також лідирують в іменнику села, виокремлюємо 47 неповторюваних лексем: *Агафія, Алла, Ангеліна, Варвара, Вероніка, Галина, Зінаїда, Зоя, Ірина (Ярина), Катерина, Лариса, Лідія, Ліна, Лукера, Марфа, Меланія, Неоніла, Ніка, Оксана, Олена (Альона), Олеся, Палагея, Параска, Пистина, Синклета, Софія, Таїсія, Тамара, Февроня, Фекла, Харитина, Христина, Явдокія*. Деякі утворилися безпосередньо від відповідних чоловічих християнських імен: *Анастасія* (< Анастас), *Афанасія* (< Афанасій), *Василина* (< Василь), *Дарина, Дарія* (< Дарій), *Євгенія* (< Євгеній), *Єфимія* (< Єфим, Юхим), *Єфросинія* (< Єфросин), *Олександра* (< Олександр), *Онися* (< Онисій), *Степаніда* (< Степан), *Федора* (< Федір), *Федоська* (< Феодосій).

Серед імен грецького походження можемо виділити особливу підгрупу – **кальки**. Імена-кальки постали шляхом прямого перекладу канонічних особових найменувань як буквального переклад іншомовного слова. Прикладами є давньогрецькі імена трьох сестер-мучениць у християнстві, перекладені на старослов'янську: *Pistis – Віра,*

Elpis – Надія, Charis – Любов [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 125, с. 164, с. 154]. Варто зауважити, що ім'я їхньої матері *Софії* (*sophia* – мудрість) на старослов'янську перекладене подібним чином не було [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 181]. Також до імен-кальок належить слов'янське ім'я *Богдан* (Богом даний), що є композитом за своєю структурою і прямим перекладом давньогрецького імені *Theodotos* (від *theodotos* – даний богами); відповідники йому канонічні *Федір, Федот, Феодосій* з ідентичними значеннями [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 42, с. 105–106]. Жіноче ім'я *Богдана*, зафіксоване лише в погосподарській книзі 2023 року стосовно п'ятьох осіб, є відповідником чоловічому *Богдан* (12)¹, яке з'явилося в селі лише у 80-х роках ХХ ст. і є популярним до цього часу. Інші ж названі жіночі імена притаманні іменнику села, бо доволі часто траплялися в обох погосподарських книгах у різних правописних та словотвірних варіантах: *Віра* (3), *Вера* (5), *Надія* (26), *Надія* (2), *Надежда* (1), *Надя* (8), *Любов* (3), *Любка* (1).

Дискусійним залишається питання, куди зараховувати подібні антропоніми – до християнських чи слов'янських імен. На відміну від імені *Софія* (14), *Софія* (1), *Зофія* (2), що певною мірою зберігає фонетику грецького слова, вони звучать як слов'янські антропоніми, утворені на давньоукраїнському мовному ґрунті, хоча генетично такими не є, бо їхня семантика приховує християнське походження.

Друге місце в іменнику села посідають **латинські** імена. Це 24 неповторювані лексеми серед чоловічого іменника: *Антон, Валентин, Валерій, Віктор, Віталій, Гнат, Дементій, Касіян, Клим, Корній, Костянтин, Лігвін, Максим, Марко, Маркіян, Мартин, Оляян, Омелян, Павло, Роман, Северян, Сергій, Терентій, Устим*; а також 26 серед жіночого: *Агрипина, Акуліна, Вікторія, Діана, Домініка, Домна, Емілія, Інна, Іуліта, Капітоліна, Каріна, Лукія, Маргарита, Марина, Мотруна, Наталія, Поліна, Павліна, Тетяна, Уляна, Юлія*. Імена *Антоніна* (< Антонін), *Валентина* (< Валентин), *Валерія* (< Валерій), *Мар'яна* (< Мар'ян), *Устина* (< Устин) утворені від чоловічих християнських імен латинського походження.

Третє місце посідають **давньоєврейські** імена. З них 25 чоловічих: *Адам, Ананій, Вавдій, Гаврило, Гурій, Давид, Данило, Елізар, Захар, Іван, Ійов, Ілля, Йосип, Лазар, Матвій, Михайло, Мойсей, Назар, Наум, Олисей, Сава, Семен, Хома, Яким, Яків*; 10 жіночих: *Анна (Ганна), Єва, Єлизавета (Лисовета), Іванна, Марія, Салимона, Серафима, Соломія, Сосанна, Суламита*.

2. Автохтонні слов'янські імена в історії антропоніміки, як загальнослов'янської, так і власне української, довгий час по-різному називали: дохристиянські, давньоруські, неканонічні, нецерковні, нехристиянські, народні тощо. Термін «генетично автохтонні власні імена» ввів у науковий обіг М. Худаш, а М. Демчук уточнила його як «слов'янське автохтонне ім'я» зі значенням «ім'я праслов'янського походження або утво-

¹ Тут і далі число вказує на кількість ім'яжитків.

рене пізніше, уже в антропонімії того чи іншого конкретного слов'янського народу, на споконвічно слов'янському мовному ґрунті» [Демчук 1988, с. 12–13]. Дослідниця також запропонувала поділ слов'янських автохтонних імен на особові імена-композиції, відкомпозиційні деривати та імена відапелятивного походження.

Іменник села Городок складається з невеликої кількості автохтонних слов'янських імен – 16 одиниць (6,25% від загальної кількості неповторюваних особових імен). Великою мірою це пов'язано із суттєвим впливом церкви на іменник упродовж двох досліджуваних століть і домінуванням канонічних християнських імен у ньому.

Прикладами давньослов'янських композитів є чоловічі імена *Владислав*, *Володимир*, *В'ячеслав*, *Мирослав*, *Ростислав*, *Станіслав*, *Ярослав* та жіночі *Владислава*, *Людмила*, *Мирослава*, *Ярослава*, серед яких можна помітити особливу продуктивність антропонімів з основою *-слав*.

До імен відкомпозиційного походження можна зарахувати імена: *Борис* (утворене від *Борислав*); *Вадим* (утворене за допомогою усічення від праслов'янського імені-композиції **Vadimirь*) [Чучка 2011, с. 92–93]; *Мілана* (у словнику нормативний варіант зазначений як *Милана*, парне до чоловічого *Милан*, є демінутивом до слов'янських імен з антропоосновою *Мил-* (любий, милий)) [Чучка 2011, с. 397, с. 235].

Майже всі імена цієї групи, згадані вище, з'явилися в іменнику села в радянський період та після проголошення Незалежності України, здебільшого під впливом моди, оскільки лише два з них зафіксовані в погосподарській книзі 1948 року: з поміж 27 усіх ім'явжитків імені *Володимир* у 1948 році зафіксовано лише 7: *Володимир* (4), *Володя* (2), *Владімір* (1); з поміж 19 усіх ім'явжитків імені *Людмила* в 1948 році – лише 2: *Людмила* (2). Щодо імен *Володимир* та *Людмила*, то варто зазначити, що результати соціо- та психолінгвістичного дослідження, проведеного наприкінці ХХ ст. серед мешканців Одещини, народжених у діапазоні 1920-х–1970-х років, показали: ці імена за уподобаннями реципієнтів усіх вікових груп вийшли на перше місце серед дохристиянських імен: ім'я *Володимир* з його варіантами (*Вова*, *Володя*, *Вовка*, *Вовчик*) було назване привабливим 2017 разів (4,1% загального обсягу чоловічих імен), а ім'я *Людмила* з його різними варіантами (*Люда*, *Мила*, *Людка*) було згадане 1804 рази, що становить 3,7% загальної кількості житків жіночих імен [Брайченко 2003, с. 15].

Цей факт свідчить, що іменник села Городок відображає загальнонаціональні тенденції в процесах іменування людей, адже інші дохристиянські імена, поодинокі зафіксовані в аналізованих погосподарських книгах села, у мешканців Одещини також користувалися меншою популярністю (здебільшого менше 1% загальної кількості житків), хоча привабливість їх (*Владислав*, *В'ячеслав*, *Мирослав*, *Ростислав*, *Станіслав*, *Ярослав*, *Владислава*, *Мирослава*, *Ярослава* та інші) зі зменшенням віку анкетованих помітно зростала [Брайченко 2003, с. 15–17].

До імен відапелятивного походження належать: *Світлана* (жіночий відповідник до чоловічого імені *Світлан*, яке означає «світлий», ім'я *Світлана* має свої відповідники і в західноєвропейських мовах, похідних від латинського *Lucia* < *lux* – світло, яке в канонічній формі *Лукія* (чол. *Лукий*, *Лука* (*Лукаш*), *Лук'ян*) увійшло й до українського іменника [Чучка 2011, с. 407–408; Скрипник, Дзятківська 1996, с. 72] та фіксується в селі Городок лише в погосподарській книзі 1948 року); *Боже-на* (похідне від слова *Boğ* – бог або від застарілого пасивного дієприкметника *božena* зі значенням «обдарована богом, благословенна», виникло воно серед чехів у ХІІ ст., а звідти перейшло до поляків, українські словники фіксують його здебільшого як застаріле або рідковживане, послуговуються ним переважно українці в Сербії та Хорватії, хоча популярне воно серед чехів, словаків і поляків, звідки й прийшло до українців у ХХ ст. [Чучка 2011, с. 375]. Саме тому його можна кваліфікувати ще і як запозичення із західнослов'янських мов). Обидва імені – і *Боже-на*, і *Світлана* – не фіксують погосподарська книга 1948 року, що свідчить про появу їх у селі під впливом моди на імена в ІІ пол. ХХ ст.

3. Новотвори в українському іменнику почали з'являтися в період, що дістав назву «іменна повінь» (1917 р. – 20-30-х рр. ХХ ст.), коли після приходу до влади комуністів майже на всій території України розпочалася боротьба з церквою, заборонялося проводити обряд хрещення і, відповідно, використання канонічних імен помітно зменшилося. Натомість батьки отримали можливість самим обирати, як назвати новонародженого. Часто це були новотвори, пов'язані з новими реаліями життя, суспільними процесами, революційною ідеологією тощо. Але мало з них пройшли перевірку часом, і вже через якихось 20 років самі носії їх замінювали на традиційні християнські імена, що перебували на піку популярності [Кравченко 2014, с. 43–45].

Що ж до іменника села Городок, то ці процеси його оминули, оскільки дітям продовжували давати імена під час обряду хрещення, обираючи їх зі святців, аж до 1939 року, до початку радянської окупації Волині. А на той час більша частина революційних новотворів зникла і лише незначна кількість подібних імен закріпилася в національному іменнику.

Прикладом імені-неологізму, який закріпився в українському іменнику, є *Лілія*, утворене за назвою квітки. У селі цей антропонім зафіксований лише раз – у 2000 році, а його поява пов'язана з особистими вподобаннями батьків, а не внаслідок соціальних процесів.

4. Запозичення. До групи запозичених належать імена, які без значних змін потрапили в українську мову з інших мов, переважно європейських та східних. Таких імен у іменнику села лише 11 (4,3% від усіх досліджуваних).

До цієї групи належать імена скандинавського походження (норманські): *Олег*, *Ігор* та *Ольга* (ці імена відомі ще з давньоруського періоду й разом з деякими іменами слов'янського походження, наприклад *Володимир*, *Ярослав*, були канонізовані);

тюркського: *Руслан, Руслана* [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 95]; запозичені з польської мови: *Яна* (є похідним від чоловічого *Ян*, відповідає українському *Іванна*); запозичені із західноєвропейських мов (найчастіше з німецької та французької): *Аделіна, Аліна, Евеліна, Ліана*, хоча ім'я *Аліна* розглядають і як можливе скорочення від *Ангеліна, Аделіна* [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 118], а *Ліана* – від *Ліліана* чи *Юліана* [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 152], *Евеліну* ж іноді вважають тим самим ім'ям, що і *Єва* [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 134].

Поява запозичених імен в антропоніміці села найчастіше пов'язана з чинником моди, вплив якого прослідковується з 80–90-х рр. ХХ ст., а особливо помітним стає в останні десятиліття. Про захоплення молодшим поколінням іменами з виразно іншомовним забарвленням, на зразок *Ліана, Аліна, Аделіна, Карина, Кароліна, Руслана, Яна* та інших, писала С. Брайченко, досліджуючи в 1993–1996 рр. уподобання мешканців Одещини [Брайченко 2001, с. 9]. А отже, можемо стверджувати, що мода на запозичені імена – це тенденція, поширена не лише в селі Городок, а й на інших територіях України, і пов'язана вона переважно з віковим чинником.

5. Імена спірної етимології – це такі 6 онімів, які не можемо однозначно зарахувати до якоїсь із попередніх груп. Вони є варіантами канонічних імен, проте встановити яких саме нам не вдалося, або ж ці імена мають кілька шляхів походження, і на сьогодні неможливо точно визначити, який із них став причиною закріплення імені в українській мові.

Серед чоловічого іменника села це ім'я *Гліб* (зі скандинавської *Guðleifr* «нащадок бога», від давньонімецького *Gottlieb* із цим самим значенням, а також від давньоруського *Гьлѣбъ* [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 52]), що зафіксоване в погосподарській книзі села Городок 1948 року як *Глеб*, та ім'я *Калина* на позначення чоловіка (*Неродік Калина Захарович*, 1901 року народження), яке має два можливі походження: 1) від назви рослини (тоді це дохристиянське ім'я відапелятивного походження, щоправда, вживалося воно в українській мові переважно як жіноче); 2) нормативний варіант імені грецького походження *Каленик* (*kallos* – краса, *nikē* – перемога) [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 66].

У жіночому іменнику села зафіксовано ім'я *Ніна*, щодо якого існує щонайменше чотири версії походження, хоча словники найчастіше подають його із позначкою «грузинське» [Скрипник, Дзятківська 1996, с. 166].

Непрозору етимологію мають ще три імені – чоловіче *Парфіл* (1) та жіночі *Ляфірія* (2) й *Палефіра* (1), зафіксовані в погосподарській книзі села 1948 року. Вірогідно, це розмовно-побутові варіан-

ти канонічних імен, але за відсутності їхньої фіксації в словниках ми не можемо встановити інваріант і точне походження.

Кількісне й відсоткове співвідношення різних груп імен за походженням в іменнику села Городок Камінь-Каширського району Волинської області подано в таблиці 1 (див. таблицю 1).

Таблиця 1
Склад іменника села за походженням

Групи імен за походженням	Кількість	Відсоток	Приклади
Християнські імена	221	86,7%	<i>Андрій, Катерина, Клим, Діана, Матвій, Платон, Серафима</i>
Автохтонні слов'янські імена	16	6,25%	<i>Володимир, Ярослава, Борис, Вадим, Мілана, Світлана</i>
Новотвори	1	0,4%	<i>Лілія</i>
Запозичення	11	4,3%	<i>Олег, Руслан, Яна, Ліана, Евеліна, Аделіна,</i>
Імена спірної етимології	6	2,35%	<i>Калина, Ніна, Парфіл, Ляфірія.</i>
Усього	255	100%	

Висновки. Аналіз 242 власних особових імені із 1853 їхніми ім'явжитками та 14 іменних основ, зафіксованих у іменах по батькові, показав, що іменник села Городок доволі різноманітний за якісним складом, він вирізняється своїм набором особових імен порівняно із загальнонаціональним іменником.

Найчисельніша група в іменнику – християнські імена (загалом 221 антропонім, що становить 86,7% від загальної кількості неповторюваних одиниць), серед яких лідерами за кількістю ім'явжитків є *Микола* (66), *Анна* (*Ганна*) (65), *Іван* (63), *Олександр* (59), *Марія* (58) і одиничними, що вже вийшли з ужитку – *Калістрат, Кирик, Мойсей, Канітоліна, Мотруна*. Незначну частку мають автохтонні слов'янські імена (16 імен, 6,25%), серед них: *Мирослав, Ростислав, Ярослава, Борис, Мілана, Світлана*, та імена запозичені із інших мов (11 імен, 4,3%): *Руслан, Олег, Яна, Аліна, Аделіна*. Запозичення здебільшого поповнюють жіночий склад імен села (*Евеліна, Еріка, Ліана*), тоді як чоловічий залишається традиційним.

Характерну рису досліджуваного іменника – домінування традиційних канонічних християнських імен – можна пояснити пізнім відходом від церковної традиції вибору імені дитини під час хрещення, який став можливим лише після зміни польської влади на радянську в 1939 році. З цим пов'язана і відсутність у іменнику села, на відміну від загальнонаціонального іменника, антропонімів, що відображають революційні події та життєві реалії початку ХХ ст.

Отже, іменник села Городок має як загальнонаціональні, так і регіональні особливості та є складником антропонімної карти Волині й загалом України.

Література

1. Белей Л.О. Українські імена колись і тепер. Київ: Темпора, 2010. 128 с.
2. Брайченко С. Динаміка дохристиянських найменувань у сучасній суспільній оцінці українців Одещини. *Наукові записки. Серія: Мовознавство*. Тернопіль: ТДПУ, 2003. Вип. I. С. 14–18.
3. Брайченко С. Проблеми динаміки антропонімічних уподобань українців Одещини (жіночі найменування). *Наукові записки. Вип. 37. Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2001. С.8–10.
4. Буга Т.В. Динаміка особових імен Центральної Донеччини (кінець XIX–початок XX ст.): [монографія]. Донецьк: ДонНУ, 2013. 279 с.
5. Демчук М.О. Слов'янські автохтонні особові власні імена в побуті українців XIV – XVII ст. Київ: Наукова думка, 1988. 172 с.
6. Кравченко Л.О. Українська ономастика: Антропоніміка: навчальний посібник. Київ: Знання, 2014. 239 с.
7. Скрипник Л.Г., Дзятківська Н.П. Власні імена людей: словник-довідник / за ред.: В. М. Русанівського. Київ: Наукова думка, 1996. 336 с.
8. Чучка П.П. Антропонімія Закарпаття: монографія. Київ: ТОВ «Папірус», 2008. 671 с.
9. Чучка П.П. Слов'янські особові імена українців: історико-етимологічний словник. Ужгород: Ліра, 2011. 432 с.

References

1. Belei L.O. (2010) *Ukrainian names before and now*. Kyiv: Tempora. 128 s. [in Ukrainian].
2. Braichenko S. (2003) *Dynamika dokhrystyianskykh naimenuvan u suchasni suspilnii otsyntsi ukrainsiv Odeshchyny* [The dynamics of pre-Christian names in the modern public assessment of Ukrainians in Odesa region]. *Naukovi zapysky. Serii: Movoznavstvo*. Ternopil: TDPU. Vyp. I. S. 14–18 [in Ukrainian].
3. Braichenko S. (2001) *Problemy dynamiky antroponimichnykh upodoban ukrainsiv Odeshchyny (zhinochi naimenuvannia)* [Problems of the dynamics of anthroponymic preferences of Ukrainians in Odesa region (female names)]. *Naukovi zapysky. Vyp. 37. Serii: Filolohichni nauky (movoznavstvo)*. Kirovohrad: RVTs KDPU im. V. Vynnychenka. S. 8–10 [in Ukrainian].
4. Buha T.V. (2013) *Dynamika osobovykh imen Tsentralnoi Donechchyny (kinets XIX – pochatok XX st.): [monohrafiia]* [The dynamics of personal pnames in the central Donetsk Region (late 19th and early 20th centuries)]. Donetsk: DonNU. 279 s. [in Ukrainian].
5. Demchuk M.O. (1988) *Slovianski avtokhtonni osobovi vlasni imena v pobuti ukrainsiv XIV – XVII st.* [Slavic autochthonous personal names in the everyday life of Ukrainians in the 14th – 17th centuries]. Kyiv: Naukova dumka. 172 s. [in Ukrainian].
6. Kravchenko L.O. (2014) *Ukrainska onomastyka: Antroponimika: navchalnyi posibnyk* [Ukrainian onomastics: Anthroponymy: a textbook]. Kyiv: Znannia. 239 s. [in Ukrainian].
7. Skrypnyk L.H., Dzyatkivska N.P. (1996) *Vlasni imena liudei: slovnyk-dovidnyk / za red.: V. M. Rusanivskoho* [The proper names of people: a dictionary reference]. Kyiv: Naukova dumka. 336 s. [in Ukrainian].
8. Chuchka P.P. (2008) *Antroponimiiia Zakarpattia: monohrafiia* [The Anthroponymy of Transcarpathia: monography]. Kyiv: TOV «Papirus». 671 s. [in Ukrainian].
9. Chuchka P.P. (2011) *Slovianski osobovi imena ukrainsiv: istoryko-etymolohichni slovnyk* [Slavic personal names of Ukrainians: historical and etymological dictionary]. Uzhhorod: Lira. 432 s. [in Ukrainian].

THE PROPER NAMES OF HORODOK VILLAGE OF THE KAMIN-KASHYRSKY DISTRICT OF THE VOLYN REGION (1860–2023): COMPOSITION BY ORIGIN

Abstract. The article describes the system of personal names of people in one Volyn village for almost two centuries.

Today, it is extremely important to study the quantitative and qualitative composition of the national proper names, their dynamics and changes, which cannot be done without a comprehensive study of the anthroponymic systems of the individual territories. The study of the proper names of the inhabitants of villages and towns in order to identify specific features, regional characteristics of the Ukrainian proper name is an urgent and important task of Ukrainian anthroponymy.

The purpose of this article is a comprehensive analysis of the proper names in the village of Horodok, Kamin-Kashyrsky district, Volyn oblast. The task is to identify the composition of personal names of the village residents; to trace qualitative changes in the names from 1860 to 2023; to identify both national and regional peculiarities of the first names system. The material of the study is 242 names and 1853 of their uses, the sources are two household books of the village of 1948 and 2023.

The most numerous group in the proper name composition is Christian names (221 anthroponyms, which is 86.7% of the total number of non-repeating units), among which the leaders are *Микола / Mykola* (66 names), *Анна (Ганна) / Anna (Hanna)* (65), *Іван / Ivan* (63), *Олександр / Oleksandr* (59), *Марія / Mariia* (58), and a few that have already fallen out of use – *Калістрат / Kalistrat*, *Кирик / Kyryk*, *Канімоліна / Kapitolina*, *Мотруна / Motruna*. Slavic names have a small share (16 names, 6.25%): *Мирослав / Myroslav*, *Ростислав / Rostyslav*, *Ярослава / Yaroslava*, *Мілана / Milana*, *Світлана / Svitlana*; the names borrowed from other languages are also rare (11 names, 4.3%): *Руслан / Ruslan*, *Яна / Yana*, *Аліна / Alina*, *Аделіна / Adelina*.

The dominance of traditional Christian names can be explained by the late departure from the church tradition of choosing a child's name, after 1939. This is also related to the absence of anthroponyms dedicated to the revolutionary events of the early twentieth century in the village proper names, unlike the national proper names.

Names that are new for the village residents increase the list of people's personal names: *Богдана / Bohdana* (5), *Вероніка / Veronika* (2), *Владислава / Vladyslava* (2), *Діана / Diana* (4), *Іванна / Ivanna* (4), *Каріна / Karina* (4), *Маргарита / Marharyta* (3), *Мілана / Milana* (3), *Божена / Bozhena*, *Домініка / Dominika*, *Емілія / Emiliia*, *Ніка / Nika*, *Суламита / Sulamita*.

In general, the names of the people of Horodok village corresponds to the all-Ukrainian tendency to stabilize and develop one's own preferences. It combines national and regional peculiarities and constitute a part of the anthroponymy of Volyn and Ukraine in general.

Keywords: anthroponym, proper name of a person, the first names system, traditional Christian names, Slavic names.

© Кравченко Л., 2023 р.; © Борисюк А., 2023 р.

Людмила Кравченко – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та прикладної лінгвістики Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна; lutwins@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-9043-566X>

Liudmyla Kravchenko – Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Applied Linguistics, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Educational and Scientific Institute of Philology, Kyiv, Ukraine; lutwins@ukr.net; <https://orcid.org/0000-0002-9043-566X>

Аліна Борисюк – студентка Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна; alinka.borisuk@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-4032-7618>

Alina Borysiuk – student of the Educational and Scientific Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine; alinka.borisuk@gmail.com; <https://orcid.org/0009-0009-4032-7618>